

מכון מניטו

דבר תורה שכתב הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו)

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנג', ואיתי קולין (ה"ע – הערת העורכים)

גלותו אצל לבן הייתה תוצאה מהקרע בינו ובין אחיו עשיו, ומן הצורך לברוח מפניו. וכזכור, מה שסימן קץ גלות זו הייתה לידתו של יוסף. **"וַיְהִי כִּפְאֹשֶׁר יֵלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לְבָן שְׁלַחֲנִי וְאַלְכָּה אֶל מְקוֹמִי וְלֹאֲצִי"** (בראשית ל, כה). המדרש מסביר⁵ שלידתו של יוסף, האח המסוגל לאחוה⁵, הייתה אות לכך שהקרע בין האחים מצא את תיקונו.

עתה יעקב רואה שתיקון זה עדיין לא הושלם, וששוב נוצר קרע בין אחים, הפעם בניו, בעקבות סיפורי יוסף על חלומותיו. ונראה שהוא מחליט לתת ליוסף לקיים את ייעודו ולהגשים את חלומותיו: להיות האור המאיר בחושך (חלום הכוכבים), לאלם אלומות במקומות שבהם החיטה צומחת (חלום האלומות).⁶ במילים אחרות: להפוך את ישראל לשאור שבעיסה בקרב אומות העולם.

מעכשיו, יוסף, שלא הכיר אישית את תלאות הגלות ואת כישלונותיה (הוא היה עדיין ילד אצל לבן), מנסה במשך זמן רב להגשים את חלומו במצרים. אך האחים שחוו **כמבוגרים** את מציאות הגלות, מתנגדים לחלום הזה. הם יודעים מניסיון שחלום זה, עם כל גדולתו, נגמר בהכרח בכישלון.

ואכן התורה מתארת בהמשך את תולדות הכישלון הזה. למרות מסירותו המוחלטת של יוסף למען מצרים – וגם של אחיו אחר כך – הציביליזציה הגדולה הזאת תשקע בסופו של דבר בעריצות ובשחיתות מוסרית.

יוסף עצמו ירגיש בכך, ובסוף ימיו הוא ינבא לאחיו שההרפתקה הזאת תגיע לקיצה והם ישובו לארץ כנען, כפי שאכן קרה ביזמתו של משה:

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקֵד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהָעֵלָה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לִי צֶחֶק וְלִיעֲקֹב... וְהָעֵלְתֶם אֶת עֲצַמְתִּי מִזֶּה. (שם נ, כד-כה)

עתה, הגיע תורו של יהודה להנהיג.⁷

הקשבה מעמיקה לתורה ממחישה כמה טוב לנו ש"ניסיונות יוסף" הם נחלת העבר וכבר לא משימה לעתיד...

"חלומותיו יוליכו אותו לגלות". כך ניתן לסכם בקצרה את סיפור ירידתו של יוסף למצרים.

נתמקד בפסוקים המתארים כיצד יעקב שולח את יוסף לפגוש את אחיו בשכם. משם תתחיל הגלות. בשלב ראשון בשביל יוסף, ובהמשך, לכל בית ישראל במצרים.

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף: "הֲלוֹא אֲחִידָ רָעִים בְּשִׁכְמִי. לָכֵן, וְאֶשְׁלַחְךָ אֵלֵיהֶם". וַיֹּאמֶר לוֹ: "הֲנִי". וַיֹּאמֶר לוֹ: "לֹךְ-נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אֲחִידָ וְאֶת שְׁלוֹם הָצֹאן, וְהַשְׁבִּי דָבָר". וַיִּשְׁלַחְהוּ מַעֲמֶק חֲבֹרֹן, וַיָּבֹא שָׁכְמָה. (בראשית לו, יג-יד)

אנו רואים כאן שיעקב היה מצפה לשמוע מיוסף תשובה לגבי "מצב השלום" בינו ובין אחיו **"לֹךְ-נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אֲחִידָ... וְהַשְׁבִּי דָבָר"**. ואכן, מרגע זה יוסף נעלם, והוא ישלח "אות חיים" לאביו רק כאשר הוא יוכל להשיב לו על השלום. זה יקרה לקראת סוף תהליך ההשלמה עם האחים. אז הוא ישלח אותם חזרה אל אביהם במלים אלה: **"וְאֶתְּם, עָלוּ לְשָׁלוֹם אֶל-אֲבִיכֶם..."** (שם, מד, יז).

לפי המדרש,¹ יעקב ידע ששליחות זו תגרור איתה גלות חדשה. המדרש גם מוסר לנו מה הביא את יעקב לפתוח בהרפתקה זו. על הפסוק **"וַיִּשְׁלַחְהוּ מַעֲמֶק חֲבֹרֹן"**, המדרש מעיר שחברון אינה נמצאת בעמק כי אם בהר, ולכן המילה "עמק" רומזת כאן לעניין אחר, לאותה "עצה עמוקה" שנאמרה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים כאשר הוא נתבשר כי זרעו ירד בגלות "בארץ לא להם". וכך לשון המדרש (כמובא ברש"י):

מַעֲמֶק חֲבֹרֹן - והלא חברון בהר, שנאמר: **וַיַּעֲלוּ בְּגִבְ וַיָּבֹאוּ עַד חֲבֹרֹן**,² אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים: **יָדַע תֵּדַע כִּי-גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם**.³

בהתחלה יעקב סבר שגזרת גלות זו כבר התקיימה בו, בחייו, כאשר גלה בארצו של לבן. אך כאשר הוא נוכח לראות את המצב של היעדר שלום השורר בין בניו, הוא הבין שהגזרה צריכה עדיין להתקיים.

¹ בראשית רבה, פד, יג.

² במדבר יג, כב.

³ בראשית טו, יג.

⁴ מדרש תנחומא, מהדורת בובר, ויצא פ, טו: "שאם באים השבטים לדון עם עשיו לומר לו למה רדפת את אחיך הוא אומר להם למה אתם רדפתם את יוסף אחיכם... וכיון שהוא בא אצל יוסף... ואינו יכול להשיבו ואם תאמר שעשה לך רעה, אף אחי שלמו לי רעה ואני שלמתי להם טובה".

⁵ הדבר רמזו בהסבר שנתנה רחל לשמו: "יוסף ה' לי בן אחר" (בראשית ל, כד). הוא נקרא על שם אח אחר... (מניטו).

⁶ יש לדייק: יוסף איננו מצמיח את החיטה, אלא מארגן את החיים הכלכליים בדרך שיבטיחו שפע ברכה לחברה כולה. (ה. ע.)

⁷ מניטו הרבה לצטט בהקשר זה את הפסוק: **"בְּצִאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם... הִיְתָה הַיָּדָה לְקֹדֶשׁוֹ..."** (תהלים קיד), כלומר יהודה נטל את ההנהגה מיוסף.